

Öğretmenlerin Özerklik Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi

Nilüfer KILIÇER¹

Ramazan DORU²

Cemil KARACA³

Sabri DAĞ⁴

Öz

Öğretmenlerin özerklik davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Malatya ilinde yapılmıştır ve araştırmaya Malatya'da bulunan MEB'e bağlı kullarda görev yapmakta olan 360 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çolak (2016) tarafından geliştirilen Öğretmen Özerkliği Ölçeği Kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi bilgisayar ortamında paket program ile yapılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi $p=0,05$ olarak alınmıştır. Araştırmanın sonucunda aynı okulda çalışma ve genel kıdem süresi yüksek olan öğretmenlerin özerklik düzeyinin yüksek olduğu, eğitim düzeyinin yükselmesinin öğretmen özerklik davranışlarına yansıdığı görülmüştür. Araştırma bulgularına göre kıdem, aynı okulda görev yapma süresi, eğitim düzeyi ve görev yapılan eğitim kademesi öğretmen özerkliğinde etkili olan faktörlerdendir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretmen, Özerklik Davranışı

Examining the Factors Affecting Teachers' Autonomy Behaviors

Abstract

Quantitative research method was used in this study, which was conducted to examine the factors affecting teachers' autonomy behaviors. The research was conducted in the province of Malatya and 360 teachers working under the Ministry of Education in Malatya participated in the research. Teacher Autonomy Scale developed by Çolak (2016) was used as a data collection tool in the study. The analysis of the research data was carried out in a computer environment with a package program. In the analyses, the significance level was taken as $p = 0.05$. As a result of the research, it was seen that the autonomy level of teachers

¹ Turgut Özal kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Battalgazi/Malatya, nisaervanisa@hotmail.com.

² Yavuz Selim Ortaokulu, Battalgazi/Malatya, doru44@hotmail.com.

³ İstiklal Ortaokulu, Battalgazi/Malatya, karacacemil4082@gmail.com.

⁴ Orduzu İlkokulu, Battalgazi/Malatya, sabridag02@gmail.com.

who worked in the same school and had a high general seniority was high, and the increase in the education level was reflected in teacher autonomy behaviors. According to the research findings, seniority, length of time working in the same school, level of education and the level of education at which they work are among the factors affecting teacher autonomy.

Keywords: Education, Teacher, Autonomy Behavior

Giriş

Öğretmen özerkliği, bilimsel araştırmalarda olduğu gibi uygulamalı politikalarda da öğretmenlerin eğitim sistemlerindeki rolünü ve otoritesini anlamak ve tanımlamak için sıklıkla kullanılan bir kavramdır (Öztürk, 2011). Öğretmenler, çağdaş eğitim sisteminin temel uygulayıcısı ve ayrılmaz bir parçasıdır; kendilerini, öğrencilerini, okullarını ve içinde yaşadıkları toplumu geliştirebilmek için özerkliğe ihtiyaç duymaktadırlar. Öğretmen özerkliği, öğretmenlerin mesleki faaliyetleri üzerinde belirli yetki ve özgürlüğe sahip olmaları ve eğitimin planlanması, karar alma, uygulama ve geliştirme sürecine aktif olarak katılmaları anlamına gelmektedir. Öğretmenlerin özerk davranış sergileyebilmesi için öncelikle okul dışında kısıtlamalar şeklinde başlayan eğitim politikalarının özerkliği desteklemesi gerekmektedir. Okullarda kısıt olarak ortaya çıkan kurumsal faktörlerin, öğretmenleri destekleyecek ve süreç içerisinde öğretmenlerin bireysel karar vermede etkinlik alanlarını genişletecek şekilde yapılandırılması beklenmektedir. Öğretmenin kişisel karar ve girişimlerde bulunabilmesi, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurabilmesi ve bunu eğitim sürecine yansıtabilmesi öğretmen özerkliği ile ilgilidir (Fırat, 2011).

Türk eğitim sistemine hâkim olan anlayış, öğretmenlerin çalışmalarını sıkı bir şekilde belirleme ve kontrol etme eğilimindedir. Öğretmenler ders içeriğini ve yöntemlerini seçerken müfredatın ve öğretim materyallerinin belirlediği çerçeve içerisindeyler. Bu durum okul yöneticileri ve müfettişlerce takip edilmektedir. Bu nedenle, öğretmenin rolü genel olarak müfredat ve ders kitaplarında tanımlanan öğretimin yalnızca uygulayıcısı olmanın ötesine geçmemektedir. Bu durum çoğu zaman öğretmenler tarafından içselleştirilmiştir. Birçok öğretmen müfredat geliştirmenin kendilerinin değil Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğunda olduğuna inanmaktadır (Öztürk, 2011). Özerk öğretmenler; öğrencileri motive ederek, öğrencilere sorumluluk vererek ve okulun diğer paydaşlarıyla işbirliği yaparak öğrenci merkezli bir eğitim ortamı yaratabilmektedirler (Fırat, 2021). Okulun hedeflerine ulaşma konusunda öğretmen özerkliğinin önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Özerk öğretmenlerin eğitime ve okula olan olumlu katkılarının bulunması sebebiyle öğretmenlerin özerk davranışlar ortaya koymalarını engelleyen faktörlerin belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin özerk davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Öğretmenlik Mesleği

Öğretmenlik kavramının birçok farklı anlamı ve dolayısıyla farklı tanımları bulunmaktadır. Öğretmenlik mesleği diğer mesleklerin öncüsü olarak tanımlanabilir çünkü öğretmenler diğer meslekleri yapacak olan bireylerin kazanması gereken becerilerin öğretilmesinde ön plandadır. Bu nedenle her ülke, dünya değişikçe öğretmenlerinin mesleki gelişimlerini sağlamaları ve uzmanlıklarını geliştirmeleri için onları desteklemektedir (Çiltaş

ve Akıllı, 2011). Bu yönde ortaya konacak tavır, öğretmenlik mesleğinin gelişimini sağlarken dolaylı olarak da ülkedeki eğitim plan ve hedeflerinin gerçekleştirilmesini sağlayabilecektir.

Geleceğin inşasında kritik bir rol oynamakta olan öğretmenler, içinde bulunulan çağa ve hatta çağın ötesine yönelik eğitim faaliyetlerini sürdürürken, topluma hizmet edecek, geleceğe yeni ve farklı bir mesleğin oluşmasını sağlayacak işgücünü hazırlayan kişilerdir. Toplum öğretmenlerden ülkeyi kalkındırma, kültürel değerleri yeni nesillere aktarma, bireylerin topluma uyumunu sağlama gibi görevleri yerine getirmelerini beklemektedir (Tanrıseven ve Yelken, 2011). Öğretmenlerden olan bu beklentiler öğretmenlerin mesleki açıdan kendilerini geliştirmelerini gerektirmektedir. Öğretmenler edindikleri tecrübeleri, eğitim alanında yaşanan gelişmeleri, aldıkları hizmet içi eğitimlerle eğitimin kalitesi de yükseltebilecektir.

Eğitim kalitesinin artırılması öğretmenlerin yeteneğine bağlıdır. Ülkemizde uygulanan öğretmen yetiştirme programlarına baktığımızda bu programların temelini oluşturan belirli ilkelerin olduğunu görülmektedir. Bu ilkeler; öğretmenin öğrettiği alana yeterli düzeyde ilgi duyması, yetiştirdiği kültürü kabul etmesi, öğrencileri etkileme ve yönlendirme becerisine sahip olması şeklinde sıralanabilir (Karaca, 2008).

Öğretmenlik mesleği toplumsal değişim ve gelişimin temelinde olan meslek gurubudur ve bu sebeple toplum tarafından saygı duyulmaktadır ancak günümüzde öğretmenlerin karşılaştığı maddi sorunlar öğretmenlerin itibarını olumsuz yönde etkilemektedir (Pişkin ve Parlar, 2021). Eğitim sisteminde değişim ve gelişime yönelik faaliyetlerin artması, öğrenci ve velilerin okula ilgisizliği, maddi sıkıntılar ve okul yönetimi sorunları nedeniyle öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri artmaktadır (Cemaloğlu ve Şahin, 2007).

Özerklik Kavramı

Özerklik kavramının kökeni eski Yunan dönemine değin uzanmaktadır ve bağımsızlık anlamına gelir. Kelime "öz" ve "erk" kelimelerinin birleşiminden oluşmakta olup, öz düzenleme ve yönetim anlamına gelmektedir. Özerklik kavramı siyasete, felsefeye, psikolojiye ve daha birçok alanda geçerlidir. Farklı alanlarda kullanılması kavramın tanımındaki farklılıklara işaret etmektedir (Kaftan, 2022). Özerklik kavramı, bireyin kendi alanıyla ilgili kararlar alarak almış olduğu bu kararları uygulayabilmesini ifade etmektedir. Özerklik, insanların bilgiye dayalı kararlar verme, süreçleri kendi ihtiyaçlarına göre organize etme ve kendi kurallarına göre hareket etme becerisine sahip olması anlamına gelmektedir (Özel, 2013).

Özerklik, bireylerin kendi içsel ihtiyaçlarını nasıl tatmin edeceklerini bilmeleri, kendi kurallarını belirlemeleri ve bu kurallara uyacak biçimde davranış göstermeleri ve iç kontrole sahip olmaları anlamına gelmektedir. Özerklik, bireylerin yaptıkları işi doğru bir biçimde yapmaları için gereken yetki ve sorumluluğun sahibi olmalarını ifade etmektedir ve bu sebeple tam bir özgürlük değildir. Özerklik, kişinin tüm eylemleri hakkında karar verebilme yeteneğidir. Özerklik, çalışanların üst yönetimden bağımsız hareket etmeleri gereken durumlarda kendi çabalarını ve yöntemlerini belirleyebilme yeteneğini ifade etmektedir (Cihangir Çankaya, 2009).

Öğretmen Özerkliği

Öğretmen özerkliği kavramını açıklarken, öğretmenin yenilikçi eğitim yöntemleriyle öğretim sürecini dönüştürebilmesi, öğretim tekniklerini seçme özgürlüğü gibi konulara dikkat çekti. Özerk öğretmenler sürekli kurallara uymadan mesleki olarak kendilerini geliştirebilen kişilerdir (Kılınç vd., 2018). Özerk öğretmenler baskıyla karşılaştıklarında ya da kurallara uymak zorunda kaldıklarında pasif davranmamalı, demokratik ve eşit bir eğitim ortamı, sınıf ortamı yaratmaya çalışmalıdır. Öğretmen özerkliği, öğretmenlerin yönetim sürecine katılması ve okul içinde uyulması gereken kuralların belirlenmesinde söz sahibi olmasıdır (Yolcu ve Selvitopu, 2022).

Özerk öğretmenler kendi uzmanlıklarına dayalı olarak kararlar verirler ve belirli bir modeli takip etmek yerine öğretimi planlama konusunda esnekler. Özerk öğretmenler yüksek bilince sahiptirler ve mesleki bilgilerini topluma fayda sağlamak için kullanırlar. Öğretmenler özerk hareket ederken topluma karşı yükümlülüklerinin farkında olmalı ve bu yükümlülükleri yapmak amacıyla harekete geçmelidir (Şentürken ve Oğuz, 2020).

Öğretmen özerkliğinden söz edebilmek için öğretmenlerin mesleki bilgi gerektiren eğitim faaliyetlerini planlarken ve uygularken farklı bireylerin otoritesinden bağımsız olmaları gerekmektedir. Çünkü öğretmenler yaptıkları işin uzmanıdır ve öyle kabul edilmelidir. Onlara sürekli olarak ne yapmamaları ve ne yapmaları gerektiğini söylemek öğretmenlerin özerkliğini zayıflatır (Oğuz vd., 2014). Özerk öğretmen yetiştirme programlarının hem uygulayıcısı hem de geliştiricisidir. Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde özerkliğe sahip olabilmeleri için yalnızca kural ve yönetmeliklerle öğretmenlere verilen yetkiye güvenmek yeterli değildir, öğretmenlerin bu gücü kullanabilmelerini sağlayacak bilgi ve becerinin sahibi olmaları da oldukça önemlidir (Aköz ve Şahin, 2023). Öğretmen özerkliğinin tanımlanmasındaki temel odak, çevredeki dış etkenlerden bağımsız olarak karar verebilme yeteneğidir. Ancak öğretmen özerkliği, öğretmenleri çalışma ortamındaki diğer paydaşlardan ayıran bir kavram değildir (Öztürk, 2011).

Öğretmen Özerkliğinin Sınıflandırılması

Öğretme Süreci Özerkliği

Eğitimde "Ne öğretilir?" sorusunun cevabı eğitimin içeriğinin ne olacağı ile alakalı olurken, "Nasıl öğretilir?" sorusu eğitim süreci ya da öğretim süreci hakkında bilgi vermektedir. Öğretim süreci; öğretmenlerin belirlenen içeriği sunmak için hangi etkinlikleri kullandıkları, hangi sırayla aktardıkları, öğretimin nasıl yapıldığı, öğretimin zamanı, yöntem ve tekniği, hangi kaynakların kullanılabilirdiği gibi konuları kapsamaktadır. Bu etkinliklerin ya da öğretim etkinliklerinin farklı boyutları vardır ve öğretmenlerin eğitim sürecindeki özerklik alanları da bu boyutlara göre farklılık göstermektedir (Balcı vd., 2007).

Ancak öğretmenlerin özerklik alanları veya rolleri farklılık gösterse de temel sorumlulukları eğitim-öğretim etkinliklerinin planlanması ve uygulanmasıdır. Nitekim öğretme süreci öğretmen özerkliğinin baskın unsuru olarak kabul edilmektedir. Eğitim faaliyetlerinin temel niteliğini ve öğrencilerin eğitim kurumlarından beklenti veya ihtiyaçlarını dikkate alarak öğretmenlerin bu üç alanda doğrudan harekete geçmesi gerekmektedir. Dolayısıyla çoğunlukla öğretmenlerin en yüksek düzeyde özerkliğe sahip olduğu alan öğretim sürecini kapsayan alan olmaktadır (Fırat, 2021).

Öğretim Programı Özerkliği

Öğretmen özerkliğinin bir alanı da müfredat özerkliğidir. Öğretme, bireylerin belirli bir konu veya alanda öğrenme çıktılarını elde ettiği süreç veya bir eğitim kurumunun önceden belirlenmiş müfredatı kapsamında planlı, düşünceli ve sistematik uygulama ve etkinliklerdir. Program, öğrencilerin edindikleri veya geliştirdikleri tüm program hedefleri kapsamında program kümeleri halinde sistematik olarak düzenlenmesidir. Zorunlu çerçeve müfredatlar merkezi olarak okullar tarafından tasarlandığından, hatta okulların bu müfredatları oluşturduğu eğitim sistemlerinde güç çoğunlukla okul yöneticilerine ait olduğundan, öğretmenler müfredat konusunda yeterli inisiyatiften yoksundur (Yıldırım, 2022).

Öğretmenlerin genel olarak eğitim-öğretim sürecinin planlanmasının göz ardı edildiğine ve öğretmenlerin katıldığı planlama etkinliklerinin formaliteden ibaret olduğuna inanılmaktadır. Müfredat özerkliği, öğretmenlerin dersleri konu, kazanım, içerik, öğretim materyalleri, materyal ve kaynak seçimi açısından öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenleme becerisini ifade etmektedir (Büyükşahin ve Şahin, 2017). Bu müfredat özerkliği, öğrencilerin kendi ilgi, beceri ve gereksinimlerinin yanı sıra öğretmenlerin kendi yeterlilik alanlarına göre daha uygun seçimler yapmalarını sağlayarak öğretimin kalitesini artırır. Ayrıca öğretmenlerin öğretimi geliştirmeye yönelik çabalarını, motivasyonlarını ve üretkenliklerini artırır. Ayrıca program geliştirme etkinlikleri öğretmenlerin yeni yöntem ve yaklaşımlara ilişkin teorik/kavramsal bilgi ve becerilerini geliştirmektedir (Akan ve Ulaş, 2023).

Mesleki Gelişim Özerkliği

Öğretmenliğin “mesleki bir meslek” olarak tanımlanması, öğretmenlik mesleğini uygulayabilmek için belirli bilgi ve becerileri gerektirmektedir. 21. yüzyılda eğitim dünyası, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği değişen bilgi ve becerileri yansıtacak şekilde sürekli değişmekte ve yenilenmektedir. Öğretmenlerin çağdaş eğitime uyum sağlamalarının temel koşulu mesleki gelişimdir. Bu nedenle öğretmenlere mesleki gelişim fırsatları verilmeli ve mesleki gelişimleri desteklenmelidir (Bümen vd., 2012). Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemenin öncelikli içeriği öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinin desteklenmesidir. Mesleki gelişim için öğretmenlerin kendilerini yetersiz hissettikleri konularda kendilerini daha bilgili getirebilecek ve mesleki becerilerini yükseltecek eğitim çalışmalarına özgürce katılabilmelerini gerekmektedir (Özgebnel, 2019).

Mesleki İletişim Özerkliği

Mesleki iletişim özerkliği, öğretmenlerin meslektaşları, yöneticileri ve velileriyle olan iletişimlerinde görüşlerini açık ve kaygısız bir şekilde ifade edebilmeleridir. Öğretmenlerin iletişim özgürlüğü moral ve motivasyon yaratmaktadır. Mesleki iletişim özerkliğinin öğretmenler arasındaki ve eğitim örgütleri içindeki diğer ilişkileri olumlu yönde etkilemesi nedeniyle örgütsel sessizlik düzeyinin azaldığı düşünülmektedir (Aköz ve Şahin, 2023). Öğretmenler örgütlerinde kendilerini özerk hissedersen okullarında meydana gelen ve gelecek değişikliklere direnmezler ve meslektaşlarıyla fikirlerini paylaşarak iş birliği yaparlar. Ancak öğretmenler yöneticilerin ne zaman ve nasıl hareket edeceğini tahmin edemezler ve yöneticilerin nasıl tepki vereceği konusunda endişelenirlerse fikirlerini gizleyecekler, yaratıcı olsalar bile okulun gelişimine katkı sağlamayacak, zarar vereceklerdir (İnanlı vd., 2015).

Öğretmen Özerkliği Üzerinde Etkili Olan Unsurlar

Öğretmen özerkliği okulun akademik başarısını, öğretmenler arasındaki işbirliğini, öğretmenlerin okula bağlılık düzeyini ve öğretmenlerin iş tatminini etkiler. Bu açıdan bakıldığında öğretmen özerkliği öğretimin etkililiğinin sağlanması açısından oldukça önemli bir kavramdır. Öğretmen özerkliği kavramı diğer olguların yanı sıra çevreyle de etkileşim halindedir ve çevreden etkilenebilir (Ertürk, 2020). Öğretmen özerkliğini etkileyen faktörleri üç açıdan inceleyebilmektedir.

Öğretmenlerin Mesleki Yeterlilikleri: Öğretmenlerin kendi alanlarında yeterli bilgiye sahip olmaları, bu bilgileri sürekli güncellemeleri ve dünyadaki gelişmelere dikkat etmeleri onların bu alandaki yeteneklerini olumlu yönde etkileyerek özerkliklerini arttıracaktır (Yenen, 2022). Alanında yetkin, gelişmeye istekli ve sorumluluk sahibi öğretmenlerin özerkliği de olumlu yönde etkilenecektir.

Çalışma Ortamının Yapısı: Öğretmen özerkliğini etkileyen en önemli iki faktör okul yönetimi ve öğretmenlere yönelik veli desteğidir. Öğretmenler, etkinliklerinin okul yönetimi ve veliler tarafından engellendiğini gördüklerinde çalışmaya devam etmekte zorlanmakta ve kurallara uymaları gerektiğini hissetmektedirler. Ancak okul yönetiminden ve velilerden destek alan öğretmenler iş sorumluluklarını daha kolay üstlenecek ve artan özerkliği deneyimleyeceklerdir. Ayrıca bu görüşe göre diğer meslektaşlarla işbirliğine olanak sağlayan eğitim ortamlarında özerklik artacaktır (Kılınç vd., 2018). Öğretmenlerin işbirliği içinde çalıştığı, fikir paylaştığı ve birlikte karar aldığı bir ortamda özerklik artacaktır. Risk alma öğretmenlere zorluklarla baş etmelerine yardımcı olacak bir deneyim kazandırdığından eğitim ortamlarında öğretmenlerin yeterli risk almasına olanak tanıyan esnek yapıların olması özerklik üzerinde olumlu etki yaratabilmektedir (Özdoğru, 2021).

Eğitim Politikaları: Program uygulamasının belirli bir merkez tarafından kontrol edilmesi ve değerlendirme yetkisinin öğretmen yerine merkezde yoğunlaşması özerkliği olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğretmenlerin özerkliğini arttırmak için öğretmenlerin fikirleri program geliştirme sürecinin planlama aşamalarına daha fazla entegre edilmelidir (Bümen, 2018).

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Öğretmenlerin özerklik davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, toplumsal olguları sayısal olarak ölçülebilen verilerin istatistiksel analizi yoluyla inceleyen ve bu olgular arasındaki nedensel ilişkileri ortaya çıkararak toplumsal düzenin yasalarını keşfetmeyi hedefleyen çalışmalardır (<https://www.bingol.edu.tr>).

Evren ve Örneklem

Araştırma Malatya ilinde yapılmıştır ve araştırmaya Malatya'da bulunan MEB'e bağlı kullarda görev yapmakta olan 360 öğretmen katılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Örneklem Gurubu Bilgileri

		N	%
Aynı Okulda Çalışma Süresi	3 yıldan az	173	48,06
	3-6 yıl	111	30,83
	7 yıl ve üzeri	76	21,11
Kıdem Süresi	5 yıldan az	161	44,72
	5-15 yıl	107	29,72
	16 yıl ve üzeri	92	25,56
Eğitim Durumu	Lisans	172	47,78
	Yüksek Lisans	137	38,06
	Doktora	51	14,17
Görev yapılan Eğitim Kademesi	İlkokul	125	34,72
	Ortaokul	108	30,00
	Lise	127	35,28
Toplam		360	100,00

Tabloya göre araştırmaya katılan öğretmenlerden %48,06'sı 3 yıldan az süredir aynı okulda çalışırken, %30,83'ü 3-6 yıl, %21,11'i ise 7 yıl ve üzeridir aynı okulda çalışmaktadır. Öğretmenlerden %44,72'i 5 yıldan az süredir öğretmenlik yapmaktayken, %29,72'si 5-15 yıl, %25,56'sı 16 yıl ve üzeri süredir öğretmenlik yapmaktadır. Öğretmenlerden %47,79'i lisans mezunuyken, %38,06'sı yüksek lisans mezunudur. Öğretmenlerden %35,28'i lisede, %34,72'si ilkokulda, %30'u ortaokulda görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Çolak (2016) tarafından geliştirilen Öğretmen Özerkliği Ölçeği Kullanılmıştır. 5'li likert türünde hazırlanmış olan ölçekte 17 madde ve 4 alt boyut bulunmaktadır. Çolak'ın (2016) çalışmasında ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan analizde Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayılar ve bizim çalışmamızdan elde edilen Cronbach Alfa katsayıları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Cronbach Alfa katsayıları

	Cronbach Alfa	Bizim Çalışmadan Elde Edilen Cronbach Alfa
Öğretme Süreci Özerkliği	0,82	0,79
Öğretim Programı Özerkliği	0,82	0,78
Mesleki Gelişim Özerkliği	0,85	0,81
Mesleki İletişim Özerkliği	0,78	0,74
Ölçek Toplamı	0,89	0,81

Bu sonuçlara göre ölçeğin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi bilgisayar ortamında paket program ile yapılmıştır. Verilerin analizi öncesinde normal dağılım durumu incelenmiş ve verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Bu sonuç ışığında verilerin analizinde parametrik testler uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmada öğretmenlerin özerklik davranışlarında etkili olabilecek kişisel özellikleri ile özerklik davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 3. Aynı Okulda Çalışma Süresine Göre Öğretmen Özerklik Davranışlarının Analizi

		N	Ort.	ss.	F	p	Fark
Öğretme Süreci Özerkliği	3 yıldan az ¹	173	4,15	3,74	4,21	0,010	3>2
	3-6 yıl ²	111	4,22	2,88			
	7 yıl ve üzeri ³	76	4,31	2,97			
Öğretim Programı Özerkliği	3 yıldan az ¹	173	4,04	2,99	3,97	0,003	3>1
	3-6 yıl ²	111	4,11	3,00			
	7 yıl ve üzeri ³	76	4,10	3,07			
Mesleki Gelişim Özerkliği	3 yıldan az	173	3,96	2,74	3,42	0,062	
	3-6 yıl	111	3,98	2,75			
	7 yıl ve üzeri	76	4,03	2,45			
Mesleki İletişim Özerkliği	3 yıldan az	173	3,88	3,01	4,33	0,070	
	3-6 yıl	111	3,93	2,43			
	7 yıl ve üzeri	76	3,96	2,41			
Genel Özerklik	3 yıldan az	173	4,01	2,64	3,99	0,051	
	3-6 yıl	111	4,03	2,46			
	7 yıl ve üzeri	76	4,17	2,55			

p<0,05

Tabloya göre aynı okulda çalışma süresi ile öğretme süreci ve öğretim programı özerkliği arasında anlamlı ilişki bulunurken, mesleki gelişim ve ölçek toplamı arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Öğretme süreci özerkliğinde aynı okulda 7 yıl ve daha fazla süredir çalışan öğretmenlerin ortalaması aynı okulda 3-6 yıldır çalışanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Öğretim programı özerkliğinde aynı okulda 7 yıl ve daha fazla süredir çalışan öğretmenlerin ortalaması aynı okulda 3 yıldan az çalışan öğretmenlere göre anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Tablo 4. Kıdem Süresine Göre Öğretmen Özerklik Davranışlarının Analizi

		N	Ort.	ss.	F	p	Fark
Öğretme Süreci Özerkliği	5 yıldan az	161	3,56	2,21	4,86	0,051	
	5-15 yıl	107	3,78	3,01			
	16 yıl ve üzeri	92	3,90	3,41			
Öğretim Programı Özerkliği	5 yıldan az	161	4,01	2,96	4,21	0,053	
	5-15 yıl	107	3,92	3,04			
	16 yıl ve üzeri	92	4,09	2,46			
Mesleki Gelişim Özerkliği	5 yıldan az ¹	161	3,88	2,51	4,29	0,040	3>1
	5-15 yıl ²	107	3,93	2,39			
	16 yıl ve üzeri ³	92	4,00	2,48			
Mesleki İletişim	5 yıldan az	161	4,08	3,02	4,46	0,073	

Özerkliği	5-15 yıl	107	4,11	3,55		
	16 yıl ve üzeri	92	4,39	3,61		
Genel Özerklik	5 yıldan az	161	3,94	3,92	4,39	0,066
	5-15 yıl	107	4,05	4,06		
	16 yıl ve üzeri	92	4,18	4,01		

p<0,05

Tabloya göre öğretmenlerin kıdem süresi ile mesleki gelişim özerkliği arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim süreci, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Mesleki gelişim özerkliğinde kıdemi 16 yıl ve daha fazla olan öğretmenlerin ortalaması kıdemi 5 yıldan az olan öğretmenlere göre anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre Öğretmen Özerklik Davranışlarının Analizi

		N	Ort.	ss.	F	p	Fark
Öğretme Süreci Özerkliği	Lisans	172	3,87	3,77	3,78	0,071	
	Yüksek Lisans	137	3,81	3,46			
	Doktora	51	4,02	3,49			
Öğretim Programı Özerkliği	Lisans	172	4,07	3,58	4,01	0,052	
	Yüksek Lisans	137	4,11	3,71			
	Doktora	51	4,20	3,66			
Mesleki Gelişim Özerkliği	Lisans	172	3,78	3,82	3,96	0,061	
	Yüksek Lisans	137	3,91	3,97			
	Doktora	51	4,11	3,26			
Mesleki İletişim Özerkliği	Lisans	172	3,93	3,34	3,77	0,070	
	Yüksek Lisans	137	4,05	3,41			
	Doktora	51	4,20	3,72			
Genel Özerklik	Lisans ¹	172	4,11	3,84	4,02	0,030	3>1
	Yüksek Lisans ²	137	4,08	3,63			
	Doktora ³	51	4,17	3,47			

p<0,05

Tabloya göre öğretmenlerin eğitim durumu ile genel özerklik puanı arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim süreci, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Genel özerklik puanında eğitim düzeyi doktora olan öğretmenlerin ortalaması eğitim düzeyi lisans olan öğretmenlere göre anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Tablo 6. Görev yapılan Eğitim Kademesine Göre Öğretmen Özerklik Davranışlarının Analizi

		N	Ort.	ss.	F	p	Fark
Öğretme Süreci Özerkliği	İlkokul ¹	125	3,21	2,88	3,49	0,000	3>2
	Ortaokul ²	108	3,16	3,11			
	Lise ³	127	3,08	3,46			
Öğretim Programı Özerkliği	İlkokul	125	3,64	2,99	4,33	0,063	
	Ortaokul	108	3,49	3,42			

	Lise	127	3,55	3,37			
Mesleki Gelişim Özerkliği	İlkokul ¹	125	3,99	3,86	2,96	0,049	3>2
	Ortaokul ²	108	4,11	3,73			
	Lise ³	127	4,22	3,45			
Mesleki İletişim Özerkliği	İlkokul	125	4,35	3,42	3,19	0,073	
	Ortaokul	108	4,26	3,68			
	Lise	127	4,19	3,37			
Genel Özerklik	İlkokul	125	4,49	3,42	3,78	0,055	
	Ortaokul	108	4,03	3,73			
	Lise	127	3,85	3,44			

p<0,05

Tabloya göre öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kademesi ile öğretme süreci ve mesleki gelişim özerklik puanı arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Öğretme süreci özerkliği puanında görev yaptığı eğitim kademesi lise olan öğretmenlerin ortalaması görev yaptığı eğitim kademesi ortaokul olan öğretmenlere göre anlamlı bir biçimde daha yüksektir. Mesleki gelişim özerkliği puanında görev yaptığı eğitim kademesi lise olan öğretmenlerin ortalaması görev yaptığı eğitim kademesi ortaokul olan öğretmenlere göre anlamlı bir biçimde daha yüksektir.

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Aynı okulda çalışma süresi ile öğretme süreci ve öğretim programı özerkliği arasında anlamlı ilişki bulunurken, mesleki gelişim ve ölçek toplamı arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Çolak (2016) araştırmasında öğretmenlerin aynı kurumdaki hizmet süresi ile özerklik davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını belirlemiştir. Araştırmada aynı okulda daha uzun süre görev yapmış olan öğretmenlerin özerklik davranış ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı okulda uzun süre görev yapan öğretmenler okul iklimine olan alışmaları ile birlikte özerklik davranışlarını daha yoğun gösterebilmektedirler.

Öğretmenlerin kıdem süresi ile mesleki gelişim özerkliği arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim süreci, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Yolcu (2021) araştırmasında öğretmenlerin kıdemi ile özerklik davranışları arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Çolak (2016) öğretmenlerin kıdemi ile öğretim programı özerkliği ve ölçek toplam puanı arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir. Araştırmada kıdem süresi yüksek olan öğretmenlerin özerklik düzeyinin de yükselmekte olduğu görülmüştür. Kıdem süresi artan öğretmenler edindikleri mesleki tecrübenin de etkisi ile özerklik davranışlarını gösterebilmektedirler.

Öğretmenlerin eğitim durumu ile genel özerklik puanı arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim süreci, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Yolcu (2021) araştırmasında öğretmenlerin eğitim durumu ile öğretmenlerin mesleki gelişim özerkliği arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Subaşı (2022) çalışmasında eğitim durumu ile öğretim programı ve mesleki gelişim özerkliği

arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Çolak (2016) araştırmasında öğretmenlerin eğitim durumu ile öğretim programı özerkliği arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir. Araştırmada eğitim düzeyi yüksek olan öğretmenlerin özerklik düzeyinin de yüksek olduğu görülmüştür. Alınan eğitim ile öğretmenlerde oluşan mesleki bilgi düzeyi okulun amaçlarına ulaşmada etkili olan özerklik davranışlarına olan yakınlıklarını arttırmaktadır.

Öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kademesi ile öğretme süreci ve mesleki gelişim özerklik puanı arasında anlamlı ilişki bulunurken, öğretim programı, mesleki iletişim özerkliği ve ölçek toplamında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Fırat (2021) araştırmasında öğretmenlerin görev yaptığı okul kademesi ile öğretme süreci ve mesleki iletişim özerkliği arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Subaşı (2022) çalışmasında görev yapılan eğitim kademesi ile öğretme süreci, öğretim programı ve ölçek toplamı arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Çolak (2016) öğretmenlerin görev yaptığı okul kademesi ile öğretme süreci, öğretim programı ve ölçek toplam puanı arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemiştir. Araştırmada ilköğretim kademesinde görev yapmakta olan öğretmenlerin özerklik düzeyinin diğer öğretmenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İlköğretim kademesinde görev yapmakta olan öğretmenler öğrenciler ile daha çok vakit vakit geçirmeleri ve daha çok derse girmeleri sebebiyle özerk davranışları gösterme olanağı bulabilmektedirler.

Araştırmanın sonucunda aynı okulda çalışma ve genel kıdem süresi yüksek olan öğretmenlerin özerklik düzeyinin yüksek olduğu, eğitim düzeyinin yükselmesinin öğretmen özerklik davranışlarına yansıdığı görülmüştür. Araştırma bulgularına göre kıdem, aynı okulda görev yapma süresi, eğitim düzeyi ve görev yapılan eğitim kademesi öğretmen özerkliğinde etkili olan faktörlerdendir.

Okulun hedeflerine ulaşmada etkili faktörlerden biri olan öğretmen özerkliği ile ilgili bilgilendirici çalışmaların yapılması, hem öğretmenlerin hem de eğitimin tüm paydaşlarının öğretmen özerkliğine katkıda bulunmalarını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Akan, E. ve Ulaş, A. H. (2023). Öğretmenlerin motivasyonunu etkileyen faktörleri ele alan çalışmalara genel bir bakış: bir meta sentez çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(3), 1453-1472.
- Akgöz, E. E. ve Şahin, F. (2023). Öğretmen özerkliğinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisine ilişkin öğretmen görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 853-878.
- Balcı, A., Aydın, İ., Yılmaz, K., Memduhoğlu, H. B. ve Apaydın, Ç. (2007). Türk eğitim sisteminde ilköğretimin yönetimi ve denetimi: mevcut durum ve yeni perspektifler, Ed. Özdemir, S. Bacanlı H. Sözer, M. *Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm öneriler* İçinde, (ss. 126-176), Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Bümen, N. T. (2019). Türkiye’de merkezîyetçiliğe karşı özerklik kısılcacında eğitim programları: Sorunlar ve öneriler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 175-185.

- Bümen, N. T., Ateş, A., Çakar, E., Ural, G. ve Acar, V. (2012). Türkiye bağlamında öğretmenlerin mesleki gelişimi: sorunlar ve öneriler. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(194), 31-50.
- Büyükşahin, Y. ve Şahin, A. E. (2017). Öğretmenlerin gözünden eğitimde kalite sorunsalı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1134-1152.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 463-484.
- Cihangir Çankaya, Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: öz-belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 23-31
- Çiltaş, A. ve Akıllı, M. (2011). Öğretmenlerin pedagojik yeterlilikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 64-72.
- Çolak, İ. (2016). *Okul iklimi ile öğretmenlerin özerklik davranışları arasındaki ilişki (Muğla ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Ertürk, R. (2020). Öğretmen özerkliği: Kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi (IPCEDU)*, 452-464.
- Fırat, N. (2021). *Okul yöneticilerinin kamu liderliği davranışları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- İnandı, Y., Yeşil, H., Karatepe, R. ve Uzun, A. (2015). Öğretmenlerin ve okul müdürlerinin özyeterlilikleri ile değişime gösterdikleri direnç arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 565-581.
- Kaftan, E. (2022). *Modern egemenlik ve milli irade ekseninde demokrasinin meşruiyet krizi*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Karaca, E. (2008). Eğitimde kalite arayışları ve eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 61-80.
- Kılınc, A. Ç., Bozkurt, E. ve İlhan, H. (2018). Öğretmen özerkliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 9(18), 77-98.
- Oğuz, A., Altinkurt, Y., Yılmaz, K. ve Hatipoğlu, S. (2014). Öğretmenlerin eğitim inançları ile öğrenen özerkliğini destekleme davranışları arasındaki ilişki. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(1), 37-78.
- Özdoğru, M. (2021). Öğretmenler arasındaki iş birliği: mevcut durum, engeller ve çözüm önerileri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 12(23), 125-147.
- Özel, M. (2013). Özerk yerel yönetimlerin oluşumunda kentlerin tarihsel işlevi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 47-64.
- Özgenel, M. (2019). Öğretmenlerin mesleki gelişimlerine ilişkin fenomenolojik bir araştırma. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(2), 128-143.

- Öztürk, İ. H. (2011). Öğretmen özerkliği üzerine kuramsal bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 82-99.
- Pekdemir, I., Koçoğlu, M. ve Gürkan, G. Ç. (2014). Özerklik ve ödüllendirme algılarının çalışan performansı üzerindeki etkisinde çalışanın inovasyona yönelik davranışının aracılık rolüne yönelik bir araştırma. *Istanbul Business Research*, 43(2), 332.
- Pişkin, Z. ve Parlar, H. (2021). Toplumsal statü ve algı açısından öğretmenlik mesleğinin incelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 4(1), 1-28.
- Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri, <https://www.bingol.edu.tr/media/204988/sayt-bolum8-Sosyolojide-Nicel-ve-Nitel-Arastirma-Yontemleri.pdf>
- Şentürken, C. ve Oğuz, A. (2020). Ortaöğretim öğretmenlerinin özerklik davranışları ile iş doyumları arasındaki ilişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3260-3283.
- Tanrısever, I. ve Yelken, T. Y. (2011). Topluma hizmet uygulamaları dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Education Sciences*, 6(1), 415-428.
- Yenen, E. T. (2022). Öğretmenlerin mesleki yeterliklerini etkileyen faktörler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 27-45.
- Yıldırım, E. (2022). Ortaokul öğretmenlerinin program özerklikleri ile öğrenen özerkliğini desteklemeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Yolcu, M. A. (2021). Ortaöğretim kurumlarında örgütsel sessizlik ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Yolcu, M. A. ve Selvitopu, A. (2022). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel sessizlik düzeyleri ile öğretmen özerklik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5(2), 475-494.